

BELGISCHE SENAAT

VERGADERING VAN 26 APRIL 1923

Wetsontwerp tot herziening van de bepalingen der wet van 15 Mei 1910 op de Arbeidsgerechten.

MEMORIE VAN TOELICHTING

MEVROUW, MIJNE HEEREN,

Vooraleer over te gaan tot het onderzoek van de door de Regeering voorgedragen wijzigingen aan de wet op de gerechten, die hier « raden van goede mannen », « goede mannenraden », « raden van werklieden-rechters », « werkmansraden », « vroedraden », « raden van wijze mannen », « werk-rechtersraden », enz., enz., werden genoemd, en die ik voortaan arbeidsgerechten » zal noemen, lijkt het van belang een kort geschiedkundig overzicht te geven, den opbloei in het licht te stellen en den ontwikkelingsgang aan te toonen van het traag doch bestendig democratiseren er van.

Eenieder weet dat bedoelde gerechten reeds sedert lang bestaan; immers werden zij, in den aanvang van het Eerste Keizerrijk, in Frankrijk, tot stand gebracht. Eigenlijk is de oorsprong er van misschien nog verder te zoeken daar zij soms beschouwd zijn geworden als hebbende, minstens tot een zekere hoogte, de gebruiken der gewezen gilderechten overgenomen. Wat er ook van zij, te Lyon werd, naar aanleiding van een door de hoofden en arbeiders der zijdefabrieken dier stad tot den Keizer gericht verzoek onder den naam van « conseil de prud'hommes », het eerste arbeidsgerecht, bij de wet van 15 Maart 1806 tot stand gebracht.

Op welke beweegredenen steunden de fabrikanten en arbeiders van Lyon, bij hun verzoek om de instelling van dit nieuw gerecht ? Men kan drie hoofdredenen opgeven.

Ten eerste, een arbeidsgerecht moest hun technisch onderlegde rechters verschaffen wat vooral in de zijdenijverheid wenschelijk was, wegens de talrijke tusschen werkgevers en werknemers, omtrent gebrekkige afwerking gerezen geschillen, waarvan de beslechting noodzakelijkerwijze de bemiddeling van vakmannen vraagt.

Ten tweede, de fabrikanten en arbeiders van Lyon waardeerden de voordeelen door huns gelijken te worden gevonnist, m. a. w., door mannen gansch op de hoogte van hun vakgebruiken, doordrongen van de speciale geestesgesteldheid der zijdewerkers en derhalve bekwaam om de feiten van iedere zaak in al hun schakeeringen te vatten, recht en onrecht uit het warkluwen van tegen elkaar indruischende bewijsvoeringen los te maken.

Ten derde, het nieuw gerecht scheen een middel om de arbeidsgeschillen in minder tijd en met minder kosten te beslechten.

In breede trekken kan de wet van 18 Maart 1806 worden samengevat als volgt :

Er diende te Lyon een arbeidsgerecht tot stand te worden gebracht, samengesteld uit negen leden, waarvan *vijf* handelaars-fabrikanten en *vier* atelierleiders.

Om kiesbaar te zijn, dienden de handelaars-fabrikanten en de atelierleiders hun vak sedert zes jaar te hebben uitgeoefend : de atelierleiders dienden daarenboven te kunnen lezen en schrijven.

De arbeidsrechters hadden in opdracht bij wijze van verzoening en desnoods door middel van een vonnis te beslech en de over kleine geldsommen loopende geschillen, dagelijks, 't zij tusschen fabrikanten en arbeiders, 't zij tusschen atelierleiders en gezellen of leerjongens oprijzende. Zij beslisten zonder appel zoover de vordering niet hooger liep dan zestig frank. Liep ze wel hooger dan beslisten ze behoudens appel bij het koophandelsgerecht of het « bevoegd gerecht ».

De wijze, waarop de arbeidsrechters van Lyon werden gekozen, werd geregeld bij keizerlijk dekreet van 3 Juli 1806.

Er dient opgemerkt dat, naar luid van bovenvermeld dekreet, de vijf leden handelaars-fabrikanten, door vergaderde handelaars-fabrikanten en de vier atelierleiders door vergaderde atelierleiders moesten worden gekozen. Wat de werklieden betreft die waren noch kiezer, noch kiesbaar.

Deze blijkbaar onrechtmatige toestand bleef niet zonder tegenspraak, vooral toen ook arbeiders arbeidsgerechten tot stand kwamen. Ook zien wij in een dekreet van 11 Juni 1809, waarbij de verkiezing der arbeidsrechters over het algemeen werd geregeld, de gepatenteerde arbeiders kiezer en verkiesbaar op denzelfden voet als atelierleiders en werkmeesters.

Evenwel behoudt het Dekreet van 1809 de ongelijkheid wat betreft de vertegenwoordiging der werkgevers en werknemers. Immers luidt artikel 1 als volgt :

« De arbeidsgerechten zijn slechts samengesteld uit handelaars-fabrikanten, atelierleiders en werkmeesters, *ververs* en *gepatenteerde* werklieden.

» Het ledental der arbeidsgerechten is onbeperkt : *maar in geen geval mag het aantal atelierleiders, werkmeesters, ververs en gepatenteerde werklieden zoo groot zijn als dat der handelaars-fabrikanten, welke altijd één vertegenwoordiger meer zullen hebben dan de atelierleiders, werkmeesters, ververs en gepatenteerde werklieden* ».

Om aan de verkiezing der arbeidsrechters deel te nemen, waren werkgevers en werknemers er toe gehouden zich te laten inschrijven in een « register tot dit doel ten stadhuize voorgelegd » (art. 14). Niemand werd ingeschreven dan op vertoon van zijn patent (ibid.). In geval van betwisting van het recht op aanwezigheid ter kiesvergadering, werd door den prefekt beslist, behoudens appel bij den Raad van State (art. 16).

Voorzitter en onder-voorzitter van het arbeidsgerecht werden aangewezen door de leden (art. 25).

Naar luid van artikel 23 werd de rechtsmacht uitgebreid. Krachtens dit artikel immers beslisten de arbeidsgerechten behoudens appel alle geschillen *welk ook het bedrag der vordering was*, en *zonder appel* tot 60 frank.

Het dekreet van 11 Juni 1809, waarvan we de voornaamste bepalingen hebben samengevat, kan als de eerste wet op de arbeidsgerechten worden beschouwd.

Het volgend jaar vaardigde Napoleon het dekreet van 3 Augustus 1810 uit waarbij enkel kon worden geappelleerd zoo de vordering hooger liep dan 100 frank.

Twee arbeidsgerechten werden, ten tijde der Fransche Heerschappij in België tot stand gebracht : een te Gent, en een te Brugge, onderscheidenlijk bij de dekreten van 28 Augustus 1810 en 1 Maart 1813.

De eerste Belgische wet op de arbeidsgerechten, die van 9 April 1842, machtigde de Regeering er toe een heel aantal nieuwe arbeidsgerechten tot stand te brengen, in de provinciën Antwerpen, Brabant, West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Henegouw, Luik, Luxemburg, Namen, namelijk te Antwerpen, Brussel, Charleroy, Luik, Namen, Kortrijk, Aarlen. Te Aarlen kwam er echter geen tot stand.

Artikel 4 der wet van 1842 hield dat bij betwisting van het recht op aanwezigheid ter kiesvergadering, het tegen het besluit der Bestendige Afvaardiging, die ten deze den prefekt verving, ingestelde appel, voor den Koning diende gebracht.

De wet van 7 Februari 1859 schakelde al de bepalingen der dekreten van 1809 en 1810 en der wet van 1842 samen. Terzelfer tijd werden deze bepalingen herzien en ruim aangevuld. De wet dd. 7 Februari 1859 voerde eenige belangrijke nieuwigheden in.

Zoo voerde artikel 3 het beginsel in der gelijkheid van de vertegenwoordiging der twee te berechten klassen. Volgens den wetstekst immers, dienden de leden gekozen voor de helft onder de nijverheidshoofden, voor de wederhelft onder de arbeiders. Men ging nochtans niet over tot het invoeren van een volmaakt evenwicht tusschen de twee klassen, vermits bij elke besluitneming, bij staking van stemmen — die van den voorzitter, feitelijk altijd een werkgever — overwegend was (art. 30).

Artikel 6 bracht den tot kiesbevoegdheid vereischten duur van het uitoefenen van een nijverheidsbedrijf binnen het rechtsgebied van het arbeidsgerecht, van zes op vier jaar, maar stelde daarentegen een nieuwe voorwaarde : sedert een gelijken tijd binnen dat rechtsgebied woonachtig te zijn.

Tot dan toe, was het opmaken der kiezerslijsten overgelaten aan de gemeentebesturen onder toezicht der Bestendige Afvaardiging en des Konings, zoo dat niemand inschrijving op deze lijsten als een *recht* kon inroepen. De gemeentebesturen en de Bestendige Afvaardiging schreven enkel degenen in die de bij de wet voorgeschreven voorwaarden vervulden, en door hun zedelijkheid, hun ordelijkheid, hun verstand, de meest ernstige waarborgen schenen te bieden. Doch dit stelsel werd bekribbeld, daar de plaatselijke overheden er van werden verdacht, bij voorkeur hun partijvrienden in te schrijven. Artikel 7 der wet van 1859 stelde een einde, ten minste in een zekere mate, aan den administratieven willekeur, met te beslissen, dat, wel te verstaan, zoo ze andere voorwaarden tot kiesbaarheid vervulden, *rechtshalve* zouden worden ingeschreven :

A) De nijverheidshoofden, die in aanmerking kwamen voor de verkiezing der leden in de koophandelsgerechten ;

b) De arbeiders, die gedecoreerd waren met een nijverheidseereteeken, die bij koninklijk besluit voor daden van moed en toewijding een belooning hadden gekregen, of die er van lieten blijken dat ze minstens 100 frank in de Algemeene Lijfrent- of in een Spaarkas hadden gestort.

Overigens was het opmaken der kiezerslijsten aan het goedvinden der gemeentebesturen en der Bestendige Afvaardiging overgelaten.

De wet van 1859 wijzigde insgelijks de manier van aanduiding van den voorzitter en den onder-voorzitter van het gerecht. Krachtens artikel 29, dienden beiden bij koninklijk besluit te worden benoemd uit een dubbele voordracht van kandidaten door het arbeidsgerecht onder zijn leden of buiten zijn leden om gekozen.

Artikel 47 bepaalde dat enkel kon worden geappelléerd zoo de vordering hooger liep dan 200 frank.

Doch de wet van 1859 was slechts een halve maatregel, in dien zin, dat, buiten de ambtshalve inschrijving der rechtshalve kiezers zijnde personen, het opmaken der kiezerslijsten aan den administratieven willekeur bleef onderworpen. Ook diende in 1889 overgegaan tot een nieuwe herziening.

De wet van 31 Juli 1889 schafte het stelsel der *bevoorrechte* werkgevers en werknemers volkomen af. Krachtens artikel 7 werd de bevoegdheid *rechtshalve* toegekend aan alle nijverheidshoofden en aan *alle* arbeiders, die de gestelde voorwaarden vervullen. Deze woonachtig binnen het rechtsgebied, dienden ambtshalve ingeschreven; de andere dienden een inschrijvingsaanvraag te zenden naar het bestuur der gemeente, op welker grondgebied zij hun nijverheidsbedrijf uitoefenen.

Aan den anderen kant, eischte dit artikel slechts dat de belanghebbende sedert één jaar zijn woonplaats had binnen het rechtsgebied. Deze nieuwigheid moest vooral ten goede komen aan de arbeiders, meer dan anderen door hun behoefte aan arbeidsgelegenheid genoodzaakt van woonplaats te veranderen.

Een belangrijke wijziging was het onttrekken aan de Bestendige Afvaardiging en het toevertrouwen aan het Hof van appel der beslissingen omtrent klachten, ingediend tegen de door de gemeenbesturen opgemaakte kiezerslijsten. Alzoo was het opmaken dier lijsten niet meer vatbaar voor verdenking van partijdigheid.

Artikel 69, omtrent de benoeming van voorzitter en ondervoorzitter bepaalde dat van de twee lijsten der door het gerecht voor te dragen candidaten, een door de arbeidsrechters-nijverheidshoofden en een door de arbeidsrechters-arbeiders diende te worden ingediend.

De wet van 20 November 1896 betreft een bijzonder punt der verkiezingsproceduur.

Tot daar toe werd gestemd in de gemeente, waar de instelling haar zetel had. In navolging van hetgeen men had beslist omtrent de Parlements- en provincieraadsverkiezing, voerde de wet van 1896 het stemmen in de verschillende gemeenten in.

Een derde herziening der wet op de arbeidsgerechten had plaats in 1910 (wet van 15 Mei 1910). Zij bracht verschillende wijzigingen bij:

Ten eerste het toepassingsveld der wet werd merkelijk uitgebreid; krachtens de wet van 1889 vielen onder de rechtsmacht der arbeidsgerechten, namelijk in de klas der arbeiders, alleen de werknemers in de nijverheidsbedrijven bezig met het voortbrengen of verwerken van voortbrengselen of koopwaren; wat niet alleen de werknemers der vervoerbedrijven en die aan het laden of lossen van koopwaren in de havens werkzaam uitsloot maar zelfs ook die welke, alhoewel in dienst van een fabrikant, geen eigenlijk voortbrengingswerk verrichten, zooals vervoerknechten, pakhuisbedienden, sjouwers, enz. Ingevolge de wet van 1910 vallen *alle nijverheidsarbeiders, zonder eenig onderscheid*, onder de rechtsmacht der arbeidsgerechten.

De arbeidsgerechten werden insgelijks bevoegd verklaard, wat betreft:

a) De handelaars;

b) De apothekers, tuinbouwondernemers, haarkappers.

Aan den anderen kant werden de beambten op denzelfden voet gesteld als de werklieden met dien verstande dat voor de hoofdarbeiders een bijzondere kamer werd voorzien.

Inzake verkiezing, heeft de wet van 1910 volgende wijzigingen ingevoerd :

- a) Terugbrenging tot één jaar van den minimumduur vereischt voor het uitoefenen van een nijverheidsbedrijf, binnen het rechtsgebied ;
- b) Het vrouwenstemrecht ;
- c) Den stemplicht ;
- d) Het kosteloos kiezersvervoer op het Staatsspoor ;
- e) De evenredige vertegenwoordiging.

Vóór het in werking treden der wet van 1910, werden alle leden voor iedere zitting opgeroepen, wat bezwaren opleverde. Wanneer de leden talrijk waren — te Luik waren zij ten getale van 48 — leek het arbeidsgerecht minder op een gerecht dan op een klein parlement. Terzelfder tijd bracht de verplichting, aan zooveel leden zitgeld te betalen, hooge kosten mede. Daarom was het gebruik te Luik in zwang tot iedere zitting enkel de leden op te roepen, die de nijverheid vertegenwoordigden der in het behandeld geschil betrokken en ter rolle ingeschreven partijen. De wet van 1910 heeft de toepassing van dit stelsel veralgemeend.

Langen tijd hadden de arbeidsgerechten eigenlijk niets meer dan het gewoonterecht en billijkheidsregelen toe te passen. Na het invoeren der wet van 10 Maart 1910 op het arbeidscontract werd het noodig wetsteksten uit te leggen. Van toen af bleek het nut van rechtskundigen bijstand. Om die reden en ook, gelijk later zal blijken, om het vraagstuk der overwegende stem van den voorzitter op te lossen, schrijft artikel 26 der wet van 1910 voor, een doctor in de rechten tot rechtskundig bijzitter te benoemen, telkens als de voorzitter uit de leden mocht zijn gekozen.

Krachtens artikel 45 kan enkel worden geappelleerd zoo de rechtsvordering hooger loopt dan 400 frank.

Eindelijk hadden verschillende wijzigingen ten doel het evenwicht tusschen beide groepen van leden te verzekeren.

Zoo werd, krachtens de wet van 1889 de voorzitter benoemd uit een dubbele voordracht, ingediend, de eene door de arbeidsrechters-werkgevers, de andere door de arbeidsrechters-werknemers. Feitelijk werd de voorzitter altijd gekozen onder de kandidaten-werkgevers. Om aan die ongelijkheid een eind te stellen, bepaalt de wet van 1910 dat er slechts één voordracht mag zijn en dat ieder candidaat *terzelfder tijd* moet worden voorgedragen en door de meerderheid der leden-werkgevers en door de meerderheid der leden-werknemers. Bij gebrek aan kandidaten, die de meerderheid der stemmen in beide groepen verkrijgen, wordt de voorzitter ambtshalve benoemd ; in dit geval moet hij doctor in de rechten wezen.

De wet van 1889 bevatte een tweede nog schreeuwerder ongelijkheid, waartegen de arbeiders reeds meermalen waren opgekomen. Het geldt de bepaling van artikel 70, krachtens dewelke bij elke besluitneming uitlopende op staking van stemmen, de stem van den voorzitter overwegend was. Vermits de voorzitter feitelijk een werkgever was, had artikel 70 ten gevolge het evenwicht tusschen beide groepen op de ergstelijkste wijze te storen. De wet van 1910 stelt een einde aan dien toestand met te bepalen dat de rechtskundige bijzitter, die, in beginsel slechts een adviseerende stem heeft, bij staking van stemmen een medebeslissende stem krijgt.

Een derde ongelijkheid bestond in de wet van 1889, in geval van appel. Krachtens artikel 86 moest worden geappelleerd bij de koophandelsgerechten, m. a. w., voor een gerecht uitsluitend uit bedrijfshoofden samengesteld. De wet van 1910 lost de moeilijkheid op door de instelling te voorzien der

werkrechtersraden van hooger beroep, die we voortaan *hoogere arbeids-gerechten* zullen noemen, zóó geregeld dat het gelijkheidsbeginsel tusschen beide in hun rechtsgebied vallende groepen er zoowel als in de werkrechtersraden van eersten aanleg, die we voortaan *lagere arbeidsgerechten* zullen noemen, wordt geëerbiedigd.

Het wetsontwerp dat ik de eer heb aan de goedkeuring van den Senaat te onderwerpen, strekt tot wijziging der wet van 15 Mei 1910.

De Regeering werd er toe gebracht de herziening van bedoelde wet op touw te zetten ten gevolge van zekere beknibbelingen door arbeidsrechters en van eenige praktische ongelegenheden zoowel door de gemeentebesturen als door mijn Departement waargenomen. Het scheen mij nochtans nuttig toe, vooraleer mijn wetsontwerp op te maken een aantal wegens hun ambt ten deze bijzonder bekwame personen te raadplegen omtrent de opgesomde gebreken en de aan te brengen verbeteringen. Een bijzondere commissie werd met dit doel bij koninklijk besluit van 30 Maart 1920 tot stand gebracht. Deze commissie, samengesteld uit voorzitters en onder-voorzitters van lagere en hoogere arbeidsgerechten, alsmede uit eenige ambtenaren, bevatte twee afdelingen, onderscheidenlijk er mee belast de herziening der wet van 1910 voor te bereiden in verkiezingsopzicht eenerzijds, en in gerechtelijk- en administratief opzicht anderzijds. Na afzonderlijke beraadslaging, hebben de twee afdelingen hun wederzijdsche beslissingen in 't licht eener algemeene vergadering beschouwd. De Regeering raadpleegde daarenboven al de voorzitters der hoogere arbeidsrechters van het land, daartoe op een bijzondere vergadering in de hoofdstad opgeroepen en in iedere provincie, de voorzitters, ondervoorzitters en bijzitters der lagere arbeidsgerechten, onder de voorzitting van den voorzitter van het hooger arbeidsgerecht der streek. Deze verschillende raadplegingen waren hoogst nuttig en droegen in ruime mate bij tot opheldering van het vraagstuk. Ik hecht er inzonderheid aan een hulde te brengen aan de bijzondere commissie, waarvan de rapporten en de verslagen een zoo rijken als grondig bewerkten bescheiden-voorraad uitmaken.

Over 't algemeen streeft dit wetsontwerp er minder naar, radicale wijzigingen te brengen aan de inrichting der arbeidsgerechten, dan, in overeenstemming met de tot hiertoe overheerschende strekkingen, tot een nieuwen vooruitgang te komen. Met andere woorden, de voorgestelde wijzigingen gelden meer als een bijwerking dan wel als een ware omwerking der bestaande wet.

Laten wij hieronder de voornaamste wijzigingen samenvatten :

Krachtens de wet van 1910 vallen in het rechtsgebied der arbeidsgerechten : de bedrijfshoofden en het personeel der nijverheids- en handelsondernemingen eenerzijds ; de apothekers, tuiniers, kappers en hun personeel anderzijds. De bedrijfshoofden en het personeel van alle andere ondernemingen vallen daarbuiten. Zeker is zulke uitsluiting licht te begrijpen wat betreft de landbouwondernemingen ; de zeldzame geschillen, welke tusschen landbouwbedrijfshoofden en hun werklieden oprijzen worden immers, tot eenieders bevrediging, beslecht door de vrederechters, door den band gauwer bereikbaar dan de arbeidsgerechten, en op het platteland, genoegzaam vertrouwd met de grondaangelegenheden. Maar waarom *stelselmatic* uitgesloten elke niet nijverheids- en niet-handelsonderneming als b. v. een vereeniging voor onroerende goederen, het inbedrijf-nemen van een haven of van een vaart, een auto-garage, een inrichting voor pluimveeteelt, bijenteelt, vischteelt, enz? In beginsel hebben al de werkgevers en werknemers er hetzelfde belang bij als de werkgevers en de werknemers der nijverheids- en koophandelsbedrijven, door huns gelijken, zonder te veel proceduurformaliteiten, met de geringste kosten te worden gevonnist.

Daarom ook stelt de Regeering voor de werkgevers en werknemers van onverschillig welk bedrijf, land- en boschbouwbedrijven uitgezonderd, aan de rechtsmacht der arbeidsgerechten te onderwerpen.

Er bestaat zelfs geen reden toe zich daarbij te bepalen. Veel personen die een vrij beroep uitoefenen, de meeste notarissen, deurwaarders, d. i. gerechts- en belastingsdeurwaarders, avoués en advocaten van het Hof van cassatie, hebben een of meerdere beampten. Hebben deze personen, bij geschil, er geen belang bij door een arbeidsgerecht te worden gevonnist? Gewis ja, en men kan hetzelfde zeggen van personen in den dienst van genootschappen, vereenigingen, groepeerings- of instellingen zonder winstbejag. Al deze arbeiders, klerken of boekhouders, typisten of telephonisten, b. v., bevinden zich in denzelfden toestand en vallen onder dezelfde verplichtingen als de beampten van een bedrijfshoofd. Met het oog daarop, dient het toepassingsveld der wet, mijns dunkens, uitgebreid.

Alhoewel bij de wet van 1910 voor het uitoefenen van een nijverheids- of handelsbedrijf binnen het rechtsgebied slechts *één jaar* wordt vereischt, geeft dat vereischte nog immer tot ernstige moeilijkheden aanleiding. Wanneer de werknemer meermaals van werkgever verandert, en in sommige ambachten gebeurt dit vrij vaak, is het een moeilijke taak na te gaan of de betrokkene al dan niet een gansch jaar binnen het rechtsgebied is werkzaam geweest. Ten einde op dit stuk de taak der gemeentebesturen zooveel mogelijk te vereenvoudigen, zou het nuttig zijn enkel te vereischen binnen het rechtsgebied werkzaam te zijn of werkzaam te houden op een bepaalden dag, te weten op dien waarop met de herziening der kiezerslijsten wordt begonnen.

Gelijk boven werd uiteengezet, bepaalt de wet van 1910 dat tot een zitting enkel zouden worden opgeroepen, de arbeidsrechters vertegenwoordigers van de nijverheid of den handel, door de in de zaak betrokken partijen uitgeoefend. Onder die voorwaarden, scheen een gerecht met een vrij groot ledental zonder bezwaar. Wel integendeel, om meer kans te hebben, in iedere zaak arbeidsrechters met de gewenschte technische bekwaamheid te zien zetelen, was het van belang de nijverheids- en handelsgroepen, waaraan vertegenwoordigingsrecht werd opgedragen, te vermeerderen. En dat gebeurde dan ook werkelijk. Het verhoogen der ledensterkte leverde nochtans bezwaar op. Immers werden, feitelijk, vele leden maar uiterst zelden opgeroepen om te zetelen, zoover dat het schier niet meer mogelijk was voor eenieder, die er naar streeft zijn bediening zoo doeltreffend mogelijk te vervullen, de noodige ervaring op te doen. Dit bezwaar is ernstig; daarom stelt de Regeering de volgende oplossing voor:

Voortaan zou het tot elke terechtzitting op te roepen getal leden op vier worden bepaald: namelijk twee werkgevers en twee werknemers (werklieden of beampten). Aldus zouden eenerzijds vergaderingen met te veel leden en te hoog loopende kosten worden vermeden. Anderzijds zou het den arbeidsrechters door een behoorlijke praktijk mogelijk worden gemaakt de noodige ervaring op te doen. Te dien einde zouden de arbeidsrechters beurtelings worden opgeroepen, zonder inachtneming van het door hen of door partijen uitgeoefend bedrijf, en zou inzonderheid het getal rechters zelf aanzienlijk worden verminderd. Ze zouden niet talrijker mogen zijn dan met tien in de werkliedenkamer, dan met acht in de beamptenkamer. Wat de technische bekwaamheid betreft, ook daarin voorziet het ontwerp door middel van een nieuwe instelling. Telkens wanneer een geschil, een technische vraag mocht doen rijzen en de arbeidsrechters-werkgevers en -werknemers de noodige vakbekwaamheid niet mochten hebben om het te beslechten, zou men, als tijdelijk bijzitter, een kiesbaar werkgever en een kiesbaar werknemer laten zetelen hetzelfde beroep uitoefenende als de in de zaak

betrokken partijen. De tijdelijke technische bijzitters zouden door het gerecht worden aangeduid of liever iedere groep zou den technischen bijzitter aanduiden om de kamer in voorkomend geval aan te vullen.

Is de technische bekwaamheid zóó verzekerd, dan lijkt het niet meer noodzakelijk de kiesbare leden naar het uitoefenen van hun beroep in groepen te blijven verdeelen. Het lijkt, integendeel, logisch die groepen te schrappen en de kiezers gansch vrij te laten in de keus van kandidaten, ten einde het kiezen van personen, waarin de kiezers het meest vertrouwen hebben, geenszins te verhinderen.

Aanduiding van voorzitter en ondervoorzitter, zooals die werd geregeld bij de wet van 1910, was ongetwijfeld een vooruitgang. Hetzwaren zijn er nochtans ook aan verbonden. Laat ons de twee gevallen nagaan, die kunnen voorkomen :

Eerste geval. — Arbeidsrechters-werkgevers en arbeidsrechters-werknemers zijn het eens om voorzitter en ondervoorzitter in den schoot van het gerecht te kiezen en om dezelfde kandidaten voor te dragen. In dit geval wordt de voorzitter in een der groepen gekozen, de ondervoorzitter in de andere. Op het eerste zicht, schijnt de gelijkheid tusschen beide groepen gewaarborgd. En toch is ze in zekere mate miskend, ten nadeele van de groep, waarin de ondervoorzitter werd gekozen, vermits hij enkel in de vergaderingen dient voor te zitten bij ontstentenis, afwezigheid of verhindering van den voorzitter, hetgeen in de meeste arbeidsgerechten zelden gebeurt. Ongetwijfeld blijft er, ingevolge de afschaffing der overwegende stem van den voorzitter en de benoeming van een rechtskundigen bijzitter met een meebeslissende stem, bij staking van stemmen, noch schreeuwend ongelijkheid, noch oprechte overheersching van eene der groepen. Het blijft nochtans waar dat het feit alleen van voor te zitten d. i. debatten te leiden, een tastbaar voordeel is en dat om de volstreekte gelijkheid te verzekeren, de twee groepen van dit voordeel, in dezelfde mate, dienen te genieten.

Tweede geval. De twee groepen zijn het niet eens om dezelfde kandidaten te kiezen. In dat geval, benoemt de Regeering ambtshalve een doctor in de rechten, tot voorzitter. Ik aarzel geenszins te zeggen dat ik van dit stelsel geen partijganger ben. Een doctor in de rechten benoemen tot rechtskundig bijzitter met meebeslissende stem, bij staking van stemmen; dat is voortreffelijk. Men leidt alzoo binnen het arbeidsgerecht een rechtsgeleerde, wiens optreden gansch is aangewezen telkenmale het geldt wetsteksten toe te lichten, als de bepalingen der wet op het arbeidscontract en die, der wet op het beambtenarbeidscontract. Doch er dient niet verder gegaan, en aan een doctor in de rechten, ambtshalve door de Regeering aangeduid, het voorzitterschap opdragen is mijns inziens de instelling eenigszins verbasteren : men geeft zoo een al te grooten invloed, een al te overwegende plaats aan een onvakkundig, ongekozen element.

Daarom stelt de Regeering voor, niet meer een voorzitter en een ondervoorzitter maar wel *twee voorzitters* door de Regeering te laten benoemen, de eene uit een dubbele voordracht, opgemaakt door de groep der werkgevers, de andere, uit een dubbele voordracht, opgemaakt door de groep der werknemers.

De twee voorzitters zouden om de zes maand elkaar afwisselen.

Tot nu toe had het verzoeningsbureau uitsluitend ten doel partijen onderling te verzoenen. Ieder geschil, hoe klein ook, niet in der minne beslecht, wordt ter berechting voor de bevoegde kamer van het gerecht gebracht. Met het oog op kostenbesparing, voorziet dit wetsontwerp dat, in 't vervolg

het verzoeningsbureau zelf, door den technischen bijzitter aangevuld, de geschillen zal berechten zoover de vordering geen 100 frank bedraagt.

Wat betreft het opmaken der kiezerslijsten, hebben de gemeentebesturen den wensch uitgedrukt deze te zien samenvallen met het opmaken der kiezerslijsten voor Parlement, provincie- en gemeenteraad. De Regeering meent te mogen voldoen aan dien wensch, waarvan de verwezenlijking ten gevolge zal hebben de taak der gemeentebesturen en van het Hof van appel te vereenvoudigen en de kosten in te krimpen. Doch vooraleer dit gelijktijdig opmaken in te voeren, dient men de goedstemming der in bewerking zijnde kieswet af te wachten, waarbij nieuwe regelen en waarschijnlijk ook nieuwe termijnen zullen worden ingevoerd. Ten einde met de in de herziene kieswet voorkomende wijzingen rekening te kunnen houden, leek het een uitweg aan dit wetsontwerp te onttrekken en tot voorwerp te maken van een koninklijk besluit, alle bepalingen omtrent het opmaken der kiezerslijsten, ter uitzondering van het nieuw artikel 102, waarbij in de eerste paragraaf wordt bepaald dat deze lijst wordt opgemaakt en herzien terzelfder tijd als de kiezerslijsten voor Parlement, provincie- en gemeenteraad en waarbij, voor het overige, een punt wordt geregeld, dat uitsluitend de kiesbevoegdheid van de arbeidsgerechten betreft.

De Regeering stelt voor ook bij koninklijk besluit te regelen de meeste aangelegenheden der verkiezingsproceduur, in dier voege dat, ook in dit opzicht, gemakkelijk overeenstemming tusschen het kiesstelsel der arbeidsgerechten en het nieuw kieswetboek kunnen worden ingevoerd en behouden. De eenige, in het wetsontwerp daaromtrent nog voorkomende bepalingen hebben betrekking 't zij op al te belangrijke beginsels om de toepassing er van over te laten aan de Regeering, 't zij op aangelegenheden, waaromtrent het noodzakkelijk is straffen te voorzien.

Behalve bovenvermelde wijzigingen, vervat dit wetsontwerp een vrij groot aantal minder belangrijke wijzigingen, die in 't kort zullen worden opgegeven en gerechtvaardigd bij de ontleding der artikelen.

Mocht de Senaat het Regeeringsontwerp in zijn geheel goedstemmen, dan zou, naar ik vertrouw, een eind komen aan de gegronde beknibbelingen, waaraan de wet van 1910 heeft blootgestaan en zouden de arbeidsgerechten, onder merklijk verbeterde omstandigheden, hun kiesche opdracht volbrengen, tot grooter voordeel van werknemers en werkgevers.

ONDERZOEK DER ARTIKELEN.

In artikel 1 omtrent de opdracht der arbeidsgerechten bepaalt het wetsontwerp er zich toe het woord « werkgever » te zetten in plaats van « hoofd van onderneming ». Die wijziging is noodzakelijk geworden wegens de bij artikel 2 voorziene uitbreiding van het toepassingsveld der wet.

Door werkgevers, werklieden en beambten dienen insgelijks verstaan hun *rechthebbenden*.

Krachtens het nieuw artikel 2 wordt het toepassingsveld der wet uitgebreid tot onverschillig welk bedrijf of welk beroep, ter uitsluiting der land- en boschbouwbedrijven.

De notarissen, alsmede de advokaten van het Hof van cassatie, de avoués en de deurwaarders, worden speciaal vermeld omdat zij een openbare betrekking uitoefenen.

De aan artikels 3 en 4 toe te brengen wijzigingen hebben ten doel de begrippen « werkman » en « beambten » nader te bepalen en aan te vullen.

Wat inzonderheid « de beambten » betreft, heeft de Regeering zich

aangesloten bij het den 4ⁿ Mei 1922 door den heer Volksvertegenwoordiger Vergels ingediend wetsvoorstel, krachtens hetwelk alleen als beambten kunnen worden aangezien, beambten wier bezoldiging 12,000 frank 's jaars niet te boven gaat. Beperking van de bezoldiging tot bedoelde som heeft het voordeel ten deze een volkomen overeenstemming te brengen tusschen dit wetsontwerp en de wet op de bediendenarbeidsovereenkomst.

Sedert het werking treden der bestaande wet worden zeelieden verzoend en berecht door de arbeidsgerechten namelijk door dat van Antwerpen, op denzelfden voet als nijverheidsarbeiders. Zij worden klaarblijkend begrepen in de bewoordingen van artikel 3, 1^e lid, vermits zij, « voor rekening van een hoofd van onderneming gewoonlijk handarbeid verrichten ». Nochtans worden de matrozen, verhuurd « voor een deel van den vrachtprijs », in sommige gerechtelijke beslissingen beschouwd als gebonden niet door een arbeidscontract maar door een slag maatschap, zoodanig dat men zich zou kunnen afvragen of de wet op de arbeidsgerechten op die klas van zeelieden toepasselijk is. Ten einde daaromtrent allen twijfel weg te nemen, deelt het wetsontwerp uitdrukkelijk « de matrozen en over 't algemeen al degenen, die aan boord van een koophandelsschip met handenarbeid zijn belast » bij de werknemers in.

In de thans geldende wet, worden de « wachters » hoofdwachters, ontvangers en controleurs in dienst bij spoorweg-, omnibus- en tramondernemingen » bij de werknemers ingedeeld. Vermits de arbeid dier personen hoofdarbeid is, worden ze in den nieuwen wetstekst onder de benaming van conducteurs, hoofdconducteurs en controleurs, bij de beambten ingedeeld (art. 4).

De inkasseerders of geldophalers worden om dezelfde reden uit de werkliedenklas naar de beambten overgebracht.

Artikel 7 der thans geldende wet luidt dat ieder arbeidsgerecht *kan* worden gesplitst in twee kamers, de eene voor werklieden, de andere voor beambten. Het schijnt beter splitsing in kamers te voorzien *in alle gevallen*. Zijn de beambten talrijk binnen het rechtsgebied dan is splitsing klaarblijkelijk voor te trekken. Is het getal der beambten zeer klein, dan is de splitsing in kamers aan te bevelen wegens de kosten, vermits bij ontstentenis eener speciale kamer voor hoofdarbeiders, een beambte moet zitten met de werklieden over al de geschillen, waarin handarbeiders zijn betrokken, wat het uitbetalen vergt van best uit te zuinigen zitgeld.

Artikel 8 gaat over de samenstelling der gerechten. Om de in de memorie van toelichting aangegeven redenen, mag in het vervolg het ledental een zeer beperkt cijfer niet te boven gaan, namelijk 10 voor de werkliedenkamer en 8 voor de beambtenkamer.

Thans zijn de plaatsvervangende arbeidsrechters minder talrijk dan de gewone arbeidsrechters. Voortaan zullen ze even talrijk zijn. De beperking van het getal der leden van iedere kamer tot een zeer beperkt maximum maakt deze wijziging onmisbaar wil men de eventualiteit van aanvullingsverkiezingen doeltreffend ondervangen (art. 9).

De nieuwe artikels 11 en 12 brengen den leeftijd om kiesbaar en om kiezer te zijn onderscheidenlijk van 30 op 25 en van 25 op 21 jaar. Daar de leeftijd van 21 jaar voor de parlements-, provincieraads- en gemeenteraadsverkiezing werd aangenomen, zoo gaat het niet aan een hooger leeftijd te vereischen om kiezer te zijn voor de arbeidsgerechten.

Aan den anderen kant, is het, om kiezer te zijn, niet meer noodig, binnen het rechtsgebied, *gedurende minstens één jaar* een werkmán of een beambte

in dienst te hebben gehad, of er 't zij als werkman, 't zij als beambte in dienst te zijn geweest. Uitoefening van bedrijf of beroep wordt niet meer vereischt dan *op een bepaalden dag*, te weten den dag, waarop er met de herziening der kiezerslijsten wordt begonnen (art. 12).

Wordt de onderneming door een vereeniging gedreven, dan dient bepaald door wien de vereeniging vertegenwoordigd wordt, in opzicht van kiesbevoegdheid en verkiesbaarheid. Het wetsontwerp doet zulks niet alleen wat betreft de koophandelsvennootschappen gelijk de thans geldende tekst, maar ook wat betreft de burgerlijk-rechtelijke vennootschappen en wat betreft de vereenigingen, groepeerings of instellingen zonder winstbejag (art. 13).

Krachtens de artikelen 16 en 17 blijven de arbeidsgerechten voor gewezen werkgevers, werklieden en beambten toegankelijk. Nochtans, gelet op de groote vermindering van het ledental, dient de verhouding der gewezen werkgevers, werklieden en beambten, die van dezelfde kamer kunnen deel uitmaken, ook *in dezelfde mate* ingekrompen voor de gewone als voor de plaatsvervangende leden.

In 't vervolg zal ieder arbeidsgerecht twee voorzitters tellen door de Regeering te benoemen uit een dubbele voordracht onderscheidenlijk opgemaakt door de leden werkgevers en door de leden werknemers. De kandidaten van beide groepen moeten *in hun midden* worden gekozen en de twee voorzitters mogen niet uit dezelfde voordracht worden gekozen, in dier voege dat, in ieder geval, de eene voorzitter een werkgever, de andere een werkman of een beambte zij (art. 25). De wetstekst laat niet toe de kandidaten buiten het gerecht te kiezen omdat het benoemen van vreemde kandidaten aanleiding zou geven tot meer kosten doordien voor iedere zitting één lid meer zitgeld zou moeten trekken.

Het wetsontwerp huldigt, anderzijds, het beginsel van het beurtelings voorzitten, sedert lang in Frankrijk en Zwitserland toegepast. De twee voorzitters zouden om de zes maand elkaar afwisselen. De dienstdoende voorzitter is belast met al de met het ambt verbonden plichten : hij zit in het arbeidsgerecht voor, alsmede in de zittingen der twee kamers, der bijzondere kamers en der gemengde kamer, hij teekent de vonnissen, notulen, de stukken waarbij verlof tot inkrimping der termijnen wordt verleend, enz. Uitzondering wordt gemaakt alleen wanneer het geldt het arbeidsgerecht te vertegenwoordigen in zijn betrekkingen tot de overheden, zulks om alle botsing te voorkomen en om de voor den goeden gang van het arbeidsgerecht zoo noodige eenheid van inzicht te verzekeren. De voorkeur wordt in dit geval gegeven aan den oudstbenoemden voorzitter en in de tweede plaats aan den oudste van jaren.

Krachtens artikel 26 der thans geldende wet, benoemt de Koning een doctor in de rechten, tot rechtskundig bijzitter in de gerechten, waarvan de voorzitter werd gekozen uit de leden. Er is bovendien een plaatsvervangend rechtskundig bijzitter. Van nu af zullen in *ieder* arbeidsgerecht *twee* rechtskundige bijzitters worden benoemd, een in de werklieden-, een in de beambtenkamer. Er is geen sprake meer van plaatsvervanger. Deze wijzigingen strekken er toe het werven van rechtskundige bijzitters te vergemakkelijken ; immers heeft de ervaring er van laten blijken, vooral in den laatsten tijd, dat het ambt van plaatsvervangend bijzitter zeer weinig wordt gezocht.

Artikel 28 heeft betrekking op den griffier en het overig griffiepersoneel. Gelet op het steeds grooter belang der arbeidsgerechten, lijkt het oogenblik gekomen om den toestand der medehelpers van den griffier te verbeteren.

Tot hiertoe worden zij aangewezen door den griffier, mits goedkeuring door den bevoegden Minister ; zij waren geen Staatsbeambten. Van nu af zullen zij door de Regeering worden benoemd en rechtstreeks in Staatsdienst zijn. Aan den anderen kant, wordt hun titel van « commies-griffier » vervangen door dien van « substituut-griffier » die beter strookt met den aard van hun ambt.

De griffiers en de substituut-griffiers zijn verplicht te verblijven ter plaatse, waar het gerecht zetelt of dan toch niet verder dan 5 kilometer van daar. Die eisch is geen kwellende maatregel daar het enkel geldt een beginsel uit te breiden, dat altijd werd toegepast op een groot aantal openbare ambtenaren. Wel te verstaan worden de verworven rechten geëerbiedigd.

Het wetsontwerp laat aan den Koning de zorg over de benoemingswijze en voorwaarden der lagere griffiebeambten, zooals klerken en boden, te regelen.

Wat betreft de kennis onzer landstalen door rechtskundige bijzitters, griffiers, substituut-griffiers en klerken heeft het ons logisch gebleken de eerste twee alinea's van artikel 30 in overeenstemming te brengen met artikel 5 der wet van 31 Juli 1921 betreffende het gebruik der talen in bestuurszaken. In denzelfden geest zullen de arbeidsgerechten der Brusselsche agglomeratie het voorwerp uitmaken van een speciale taalregeling, die tot andere rechtsgebieden zal kunnen worden uitgebreid.

Het nieuw artikel 31 houdt dat tot elke terechtzitting slechts vier arbeidsrechters worden opgeroepen, gekozen voor de helft uit de arbeidsrechters-werkgevers en voor de wederhelft uit de arbeidsrechters-werknemers. Daarbij wordt verder bepaald dat de arbeidsrechters beurtelings zetelen. Deze dubbele maatregel werd in de memorie van toelichting gebillijkt door de noodzakelijkheid om vergaderingen met te veel leden en dienvolgens met te hoog loopende kosten te vermijden en om de arbeidsrechters in de mogelijkheid te brengen een voldoende ervaring op te doen.

De bij artikel 34 voorgestelde wijziging is een der voornaamste van het ontwerp :

Meest al de aan de arbeidsgerechten onderworpen geschillen kunnen door de leden worden berecht zonder dat het noodzakelijk is de kennis van een persoon in te roepen speciaal bekwaam wat betreft het door partijen uitgeoefend nijverheids-, handels- of beroepsvak. Mochten nochtans, de tegenwoordige leden zich, in een bepaald geval, niet in staat achten om met kennis van zaken een beslissing te nemen, dan mogen ze, krachtens het nieuw artikel 34, de kennis inroepen van *twee technische bijzitters* : een werkgever, en een werkman of beampte. Deze twee bijzitters vullen het gerecht aan en nemen werkelijk deel aan de berechting van het geschil. Zij kunnen worden aangezien als *overtallige arbeidsrechters*.

Indien de technische bekwaamheid vertegenwoordigd is in een der beide groepen, mag een bijzitter aan de andere groep worden toegevoegd. In dit geval, vermits de gelijkheid der twee groepen is gestoord, dient zij te worden hersteld met een gewoon lid te laten vallen uit de groep door den technischen bijzitter aangevuld. Het jongst in dienst zijnde lid van deze groep of, zoo noodig, het jongste in jaren zal niet deel nemen aan de berechting van het geschil, alhoewel dit lid de debatten en de beraadslaging mag bijwonen.

Men mag den « technischen bijzitter » niet verwarren met den « deskundige » tot wien, de burgerlijke gerechten, de straf- en handelsgerechten hun toevlucht nemen. De technische bijzitter blijkt een *tijdelijk*, een *toevallige arbeidsrechter* en daarom zullen werkgevers, werklieden en beambten,

die in voorkomend geval het ambt er van zullen dienen te vervullen, bij elke vernieuwing moeten worden aangewezen, uitsluitend door de gekozen arbeidsrechters en slechts uit de verkiesbaren van iedere klas. De lijst der op die wijze aangewezen verkiesbaren zal dus een gesloten lijst zijn, opge maakt ten gevolge van een slag van verkiezing in den tweeden graad, met al de wenschelijke waarborgen van rechtschapenheid en bekwaamheid, zóó dat zij noch van willekeur noch van begunstiging kunnen worden verdacht. Men gelieve daarenboven nog op te merken dat partijen zoo vlug als thans zullen worden berecht vermits de bijzitter *de plano* zal worden opgeroepen in de gevallen, waarin zijn tegenwoordigheid noodig is en zonder tot expertisekosten te zijn gehouden.

Het gerecht dient, bij iedere vernieuwing, bij huishoudelijke verordening, de groepen geschillen te bepalen, waarin bijstand van tijdelijke technische bijzitters, zou dienen te worden ingeroepen. Daarentrent wordt volkomen vrijheid aan de bevoegde gerechten gelaten; doch het lijkt wel dat de geschillen omtrent slecht werk of omtrent waardeering van bedrijfs- of beroepskennis van den werkman of den beambte, door al die gerechten boven aan op de lijst zullen dienen ingeschreven. Overigens, zal de Regeering gemakkelijk toezicht kunnen houden vermits de huishoudelijke verordening eerst na goedkeuring bij koninklijk besluit in werking treedt.

Thans zijn de partijen vrij hun geschil te brengen voor de gewone gerechten, indien op twee achtereenvolgende zittingen het arbeidsgerecht niet de noodige tot zetelen vereischte voorwaarden vervult. De burgerlijke en handelsgerechten bieden nochtans aan de werklieden en beambten dezelfde waarborgen niet als de arbeidsgerechten, daarenboven geven ze voor de pleiters soms aanleiding tot buitengewone kosten. Het is overigens niet altijd gemakkelijk, in zulke aangelegenheid, het bevoegd gerecht te bepalen. Het lijkt verkieslijk de partijen te machtigen om het geschil te brengen voor een ander arbeidsgerecht (art. 40).

Artikel 42 heeft betrekking op de geschillen tusschen arbeiders en beambten, die tegenwoordig berecht worden door de *vereenigde* arbeiders- en beambtenkamers. Ten einde de uitgaven in te krimpen, bepaalt het wetsontwerp dat bedoelde geschillen voortaan zullen worden berecht door een speciale kamer, in dier voege samengesteld dat iedere groep der bevoegde kamers door een harer leden zal vertegenwoordigd zijn. In voorkomend geval zal de voorzitter aan al de alzoo aangewezen arbeidsrechters één of meer technische bijzitters mogen toevoegen.

Wegens de mindere waarde van den frank wordt de voorgestelde geringe verhooging, wat betreft het bedrag waarbij zonder appel kan worden beslist, ruim gebillijkt. Voortaan zou alleen dan van een vonnis kunnen worden geappelleerd wanneer het daarbij om een vordering gaat die hooger loopt dan 500 frank (art. 45).

De bepalingen van het nieuw artikel 49 loopen ver uit het raam der thans geldende wet. Berechting op verzoek van beide partijen wordt gehandhaafd in dezen zin dat het aan de rechtzoekenden bij arbeidsgerechten altijd toegelaten is voor een door hen gekozen gerecht te verschijnen, om er hun geschil voor te brengen en in gemeen overleg een toenaderingsterrein te zoeken.

Doch daarbij laat de Regeering het niet. Zij acht het nuttig de bemiddelaarsrol der gerechten te versterken met hun de gelegenheid te geven, in voorkomend geval, als scheidsgerecht te handelen. De wetstekst nochtans legt aan partijen de verplichting niet op dien procesgang te volgen: zij blijven vrij hun geschil ja dan neen aan de beslissing te onderwerpen der arbeidsrechters voor wien zij verschijnen. De voorzitter zal aan de ver-

schijnende partijen vragen welke hun inzichten daaromtrent zijn en zal hun de afgelegde verklaring doen ondertekenen.

In geval van verzoening, maakt de griffier een proces-verbaal op, waarin in 't kort de bepalingen der schikking worden opgegeven. Dit document, door de pleiters ondertekend, zal kracht van bijzondere overeenkomst hebben en als zoodanig zal het gelden in dezelfde mate als de authentieke of onderhandsche akte, waarbij een overeenkomst wordt vastgesteld; het zal dezelfde uitwerksels ten gevolge hebben, dezelfde verplichtingen doen ontstaan en toelaten, in voorkomend geval, dezelfde rechtsvorderingen, van gemeen recht, tot schadevergoeding in te stellen.

In geval geen verzoening plaats heeft, en dat partijen verklaard hebben de arbeidsrechters als scheidsrechters te willen aanzien, zal men de gewone regelen in zake scheidsgerecht toepassen zooals zij in het wetboek van burgerlijk procesrecht worden opgegeven en namelijk wat betreft bekwaamheid van partijen inzake compromis en dading.

Bij artikel 50 wordt een wijziging in de samenstelling van het verzoeningsbureel voorgesteld. Thans worden de gewone leden van dit bureel, in geval van belet, vervangen door plaatsvervangers. Vermits de taak van een verzoener kiesch is en dat het klaarblijkend van belang is dat ambt aan de meest ervaren arbeidsrechters toe te vertrouwen, zullen de gewone leden van voormeld bureel voortaan zooveel mogelijk worden vervangen door andere *gewone* leden.

Krachtens het nieuw artikel 52 worden op het oproepen van partijen voor het verzoeningsbureel de voor het vredegerecht geldende dagvaardings-termijnen van toepassing.

Het nieuw artikel 57 vervat eene belangrijke wijziging :

De werklieden en beampten trekken over 't algemeen de hun verschuldigde sommen graag zoo spoedig mogelijk; in voorkomend geval, trachten ze nog meer naar hun gereedschap of hun getuigsschriften. Welnu, zuinigheidshalve bepaalt de thans geldende wet dat, partijen in geval van niet-verzoening, bij eenvoudigen brief van den griffier, voor het gerecht worden opgeroepen, wat spoedige afwikkeling der zaken heel niet beyordert. In de meeste gevallen, immers, gaat de verweerder op de oproeping niet in, zoo dat de eischer toch moet dagvaarden. Dientengevolge, wordt de zaak opnieuw op de rol ingeschreven en opgeroepen bij een volgende zitting; vandaar vertraging van acht daag, veertien daag en nog meer. Die bezwaren zijn zoo groot, dat veel griffiers de gewoonte hebben aangenomen al dadelijk bij deurwaarders-exploot te laten dagvaarden, in dier voege dat de wet ten deze feitelijk maar zelden meer wordt toegepast. Daarom, vermits de kosten van een exploit van rechtsingang gering zijn en de in een aantal gerechten gevolgde praktijk tot geen klachten heeft aanleiding gegeven, houdt de voorgestelde wetstekst dat partijen voortaan *dadelijk* bij *deurwaarders-exploot* voor het gerecht zullen worden gedagvaard.

Krachtens de thans geldende wet, kan het exploit van dagvaarding aan den persoon of ter werkelijke verblijfplaats van den verweerder worden beteekend. Naar luid van artikel 59 van het wetsontwerp, kan het ook worden beteekend ter plaatse, waar er meest kans bestaat de verwerende partij aan te treffen, namelijk, wat de werkgevers betreft, ter plaatse waar hun bedrijfszetel is gevestigd of waar zij hun beroep uitoefenen, en wat de werklieden en beampten betreft, ter plaatse waar zij arbeiden. Dank zij deze wijziging, zal de verwerende partij, ten bekwamen tijde, worden verwittigd en menig verstekvonnis, gevolgd van verzet en van nieuwe dagvaarding worden voorkomen.

Hetzelfde artikel vervat een wijziging om het overhandigen van het exploit van dagvaarding aan den burgemeester of aan een van de schepenen der gemeente, waar de verweerder verblijft, doeltreffend te maken. Tot bedoelde terhandstelling wordt overgegaan telkens wanneer de deurwaarder niemand aantreft, 't zij ter woning van den verweerder, 't zij ter plaatse, waar zijn bedrijfszetel is gevestigd, waar hij zijn bedrijf uitoefent of waar hij werkt. De nieuwe tekst bepaalt dat in een dergelijk geval, de deurwaarder ter woning van den verweerder een bericht dient achter te laten, waarbij hij hem laat weten dat het gemeentebestuur het exploit te zijner beschikking houdt.

Eindelijk strekt artikel 59 et toe, de verplaatsingskosten van den deurwaarder, welke de exploitkosten vaak merkkelijk doen stijgen, te verminderen. Met dit doel bepaalt artikel 59 dat het exploit in ieder geval zal worden beteekend door een deurwaarder van het rechterlijk kanton, waarbinnen het exploit dient beteekend.

Ten einde meer nut te trekken uit de bijzondere kennis der arbeidsrechters, bepaalt het ontwerp dat de met een onderzoek of expertise belaste rechters bij voorkeur zullen worden gekozen uit die, welke wegens hun bedrijf of beroep, best geschikt lijken om de voor het onderzoek en voor de berechting van het geschil onmisbare gegevens te verzamelen (artikel 72).

Een door de arbeidsgerechten zeer betwiste vraag, is die, wie de vonnissen dient op te stellen. Eenigen zijn van meening dat het gansch arbeidsgerecht deze kiesche taak dient te vervullen. In den geest van hen, welke deze oplossing voorstaan beteekent dit dat de voorzitter het vonnis opstelt naar de bewoordingen en de beweegredenen in gemeen overleg vastgesteld bij de beraadslaging. Anderen zijn van meening dat het opstellen van het vonnis aan den griffier dient overgelaten, gelijk in de koophandelsgerechten. Vandaar aarzelingen die, in sommige gevallen schadelijk zouden kunnen werken en deswege dienen vermeden.

Alhoewel de arbeidsgerechten over 't algemeen over daadzaken beslissen, komen er bij het uitleggen der bedingen van een arbeids- of beambtencontract vaak rechtsvragen voor, waarvan de oplossing tot twistgesprek aanleiding geeft en bijdraagt tot het vestigen van een rechtspraak. In dit verband volstaat te herinneren aan de vonnissen door het arbeidsgerecht te Antwerpen gewezen met het doel de rechtsmacht te bepalen bevoegd om kennis te nemen van de in dien stand zoo dikwijls tusschen reeders en zee-lieden oprijzende geschillen. Zonder twijfel vergt de oplossing van zulke vragen meer dan de eenvoudige kennis van het ambacht en dan den graag aan nauwgezette en ervaren lieden toegekenden rechtszin. Een rechtspraak vaststellen door met redenen omkleede vonnissen, behoort deskundigen, er aan gewoon de gedachte van den wetgever uit de wetsteksten te halen waar noodzakelijkerwijze slechts de groote lijnen van hetgeen hij wilde tot stand brengen, werden getrokken. Een rechtspraak vestigen bestaat nog in de kunst om in vonnissen die gelijkmatigheid te behouden, welke het gezag onzer rechtsinstellingen in den burgervrede gebiedend vergen.

De praktijk heeft van de gegrondheid dier opmerkingen laten blijken. In al de arbeidsgerechten met een rechtskundig bijzitter, werd deze met het opstellen der vonnissen belast. De nieuwe alinea 2 van artikel 76 strekt er naar dien feitelijken, overigens door eenieder goedgekeurden toestand, om te zetten in een wettelijken en regelmatig.

Krachtens alinea 3 van hetzelfde artikel, wordt het vonnis, zoover « staande de zitting » geen uitspraak wordt gedaan, uitgesproken door den voorzitter, die de debatten heeft geleid, of door een der arbeidsrechters, die er bij tegenwoordig waren. Op die wijze, is het niet noodig het gansch arbeidsgerecht bijeen te roepen om het vonnis uit te spreken en de partijen zijn er niet toe

verplicht, de volgende zitting af te wachten om kennis te krijgen van de beslissing.

Artikel 77 verplicht er toe in de vonnissen den naam te vermelden van de (n) technische (n) bijzitter (s), die krachtens artikel 34 mocht (en) zijn opgeroepen. Die bijgevoegde vermelding levert een werkelijk nut op. De tijdelijke technische bijzitter is, zooals boven werd aangestipt, een helper van het arbeidsgerecht, er mee belast advies uit te brengen in de gevallen, die den bijstand van een vakman vergen. Vinden de arbeidsrechters in de minuten der vonnissen de namen van hen, die over het geschil zaten, dan kunnen ze in gelijksoortige geschillen opnieuw beroep doen op dier ervaring, wat tot het vestigen eener gelijkmatige rechtspraak zal bijdragen.

De bij artikel 80 voorgestelde wijziging — voorloopige tenuitvoerlegging zonder borgtocht van vonnissen, waarbij het gaat, niet meer om hoogstens 400, maar om hoogstens 800 frank van het maximum tot hetwelk de vonnissen uitvoerbaar mogen worden verklaard — is gegrond op den aangroei van de gemiddelde waarde der vorderingen, ten gevolge van de algemeene loon- en bezoldigingsverhooging.

Artikel 85, omtrent de appel-procedure, wordt ter verduidelijking door eenige bepalingen aangevuld. Zoo b. v. wordt er uitdrukkelijk vermeld dat de appelakte moet worden ingediend ter griffie van het *lager* arbeidsgerecht, dat het betrekkelijk vonnis heeft geveld. Dit punt is somtijds twist geworden. Anderzijds wordt de griffier van het lager arbeidsgerecht er toe verplicht den gedaagde van de appelakte kennis te geven. Zulks dient gedaan uiterlijk binnen vier en twintig uren, na het in ontvangnemen der appelakte, ten einde den betrokkene toe te laten de door den nieuwen toestand gevorderde maatregelen te treffen, zijn verweer voor te bereiden, zelfs op zijn beurt te appelleren. Eindelijk, bij toepassing der in de gewone gerechten gevolgde regelen laat de eindalinea van artikel 85 den gedaagde toe bij ter terechtzitting genomen conclusies incidenteel appel in te stellen. De aanhoudende bezorgdheid om aan partijen de middelen te verstrekken met de grootste gemakkelijheid en binnen den kortsten tijd recht te verkrijgen noopte tot deze wijziging.

Verschillende wijzigingen werden voorgedragen aan artikel 94, omtrent de aan de leden te betalen gelden, alsmede omtrent de vergoedingen, waarop zij in geval van verplaatsing recht hebben.

De bepaling der thans geldende wet, die de bestendige afvaardigingen der provincieraden er mee belast het bedrag der presentiegelden vast te stellen, op grond van de gemiddelde dagelijksche bezoldiging der binnen het gebied van het gerechtwerkzame werklieden en beambten heeft geen bevredigenden uitslag gehad, in dien zin, dat zij de ten minste betrekkelijke gelijkheid die in een dergelijke aangelegenheid dient gehandhaafd, op schreeuwend wijze heeft verbroken. Van bedoelden maatstaf dient afgezien, in dier voege dat aan arbeidsrechters eener zelfde provincie een gelijk presentiegeld wordt betaald. Uitgaande van dat beginsel stelt de Regeering voor het presentiegeld der gewone leden vast te stellen op 10 frank. Voor den voorzitter en den rechtskundigen bijzitter zou het presentiegeld 20 frank bedragen. Er dient opgemerkt dat de nieuwe regeling de op de gemeenten en provinciën drukkende lasten geenszins zal verzwaren. Integendeel, die lasten zullen eerder verminderen; eenerzijds, vermits eenige bestendige afvaardigingen reeds nu een hooger bedrag hebben vastgesteld, en anderzijds vermits het te voorzien is dat, na het herzien der wet, het gemiddeld getal der personen,

waaraan ter terechtzitting presentiegeld zal dienen betaald eenigszins geringer zal zijn dan thans. Ingevolge de thans geldende wet wordt per terechtzitting gemiddeld aan 5 of 6 personen presentiegeld betaald, het dubbel presentiegeld van voorzitter en rechtskundigen bijzitter niet meegerekend.

De plaatsopnemingen mogen niet als gewone dienstverstrekkingen worden aangezien, waarvan de vergoeding mede in de aan griffiers en substituut-griffiers uitbetaalde jaarwedde is begrepen. Uitgaande van de in de gewone gerechten gevolgde regelen voorziet het wetsontwerp het toekennen van een speciale vergoeding aan deze ambtenaren wanneer zij er mee belast worden de arbeidsrechters-commissarissen te vergezellen, ten einde verslag omtrent onderzoek op te maken. Deze vergoeding bestaat in presentiegeld. In hetzelfde geval mogen de griffiers en de substituut-griffiers aanspraak maken op vergoeding van verplaatsingskosten.

Gelijk gezegd bij artikel 28, heeft het immer grooter geworden belang van sommige arbeidsgerechten, belang dat nog zal toenemen, wegens de bij dit wetsontwerp aan hun bevoegdheid *ratione personæ* gegeven uitbreiding, de Regeering er toe gebracht een verbetering te voorzien van den toestand van het griffiepersoneel.

Artikel 96 betreft de wijze van bezoldiging der leden van dit personeel : in werkelijkheid wordt er aan de thans geldende regeling geen principieele wijziging gebracht wat betreft de bezoldiging der griffiers en der lagere beambten. De griffiers worden door den Staat betaald ; de bezoldiging der lagere beambten valt ten bezware der begrooting van het arbeidsgerecht. Zoo zal het nog wezen in de toekomst. Maar wat de commiezen-griffiers, die voortaan « substituut-griffiers » zullen heeten, betreft, vervat het wetsontwerp een belangrijke wijziging : terwijl de commiezen-griffiers nu door den griffier worden betaald met het geld door den Staat te zijner beschikking gesteld, zullen de substituut-griffiers voortaan rechtstreeks door de Schatkist worden bezoldigd. Dit reeds voor andere rechterlijke instellingen ingevoerd stelsel, zal deze ambtenaren in staat stellen eventueele pensioens-aanspraken te laten gelden en deel te nemen aan het weduwen- en weezen-fonds van het Departement van Binnenlandsche Zaken.

Een koninklijk besluit van 21 Juni 1920 heeft den wedderooster bepaald van de griffiers der bestaande arbeidsgerechten alsmede de vergoedingen, waarop de commiezen-griffiers recht hebben. Krachtens een ter uitvoering van dit besluit genomen ministerieel besluit, werden de bestaande arbeidsgerechten in vier klassen ingedeeld. Er is natuurlijk geen sprake van die bepalingen te wijzigen in dier voege dat griffiers en commiezen-griffiers een geringer wedde zouden trekken dan thans. Zoo is ook het vervangen van den titel « commies-griffier » door dien van « substituut-griffier » volgens de Regeering, niets anders dan een aanpassing. De ministerieele goedkeuring zal eenvoudig door een koninklijk benoemingsbesluit worden vervangen, zoodanig dat het onnoodig is gebleken eenige overgangsbepaling daaromtrent in het wetsontwerp op te nemen.

De nieuwe alinea van artikel 96 bevestigt den tot nu toe bestaanden feitelijken toestand met uitdrukkelijk de bezoldiging der lagere beambten ten bezware der begrooting van het arbeidsgerecht te stellen. Gelijk boven werd gezegd, zullen de wijze en voorwaarden der benoeming van deze beambten bij koninklijk besluit worden bepaald. De uitvoerende macht zal vervolgens een stelsel dienen in te richten, waarbij, aan het arbeidsgerecht zelf wel een zekere zelfstandigheid en een ruim beoordeelingsrecht wordt toegekend, maar dat de Regeering toelaat ernstig en doeltreffend toezicht te houden.

Bij het nieuw artikel 97 worden eenige uitgaven, die op de begrooting van het arbeidsgerecht mogen worden gebracht, nauwkeuriger bepaald. Onder « benodigdheden » worden verstaan, de ter griffie benodigde kleine voorwerpen als papier, pennen, potlood, inkt, enz. ; onder « bureelmaterieel », voorwerpen van grooter afmetingen, als copiëerpennen en schrijfmachines ; onder « bureelmeubilair », lessenaars, zetels, loketkastjes, enz., en onder « gewoon meubilair », verwarmings- en verlichtingstoestellen, stoelen, gordijnen, enz.

De omslag der kosten over de verschillende binnen het rechtsgebied gelegen gemeenten werd gewijzigd in dier voege dat voortaan als grondslag zal worden genomen het aantal werklieden en beambten *kiezers*.

De bij de eindaline van artikel 97 voorgestelde wijziging heeft een vereenvoudiging ten doel. Daar de omslag der kosten slechts een rekenvraagstuk is, lijkt goedkeuring, bij ministerieel besluit voldoende.

De voor het houden der zittingen en voor den dienst der griffie noodige lokalen worden als voorheen door de gemeente, zetel der instelling, verschaft, doch het lijkt nuttig, hieromtrent goedkeuring van den bevoegden Minister te voorzien ten einde een minimum van gemak en geriefelijkheid, waarop rechtsprekende instellingen aanspraak mogen maken, te verzekeren (art. 98).

De bij artikel 98 voorgedragen wetstekst herhaalt den zin niet meer omtrent de lokalen van bewaring. In voorkomend geval, dient de gevangenisstraf, voorzien bij de artikelen 88 en 89 omtrent het politierecht van den voorzitter, in de gewone gevangenen uitgezeten.

De in artikel 99 voorkomende nieuwe bepaling, waarbij de gemeente, zetel van het arbeidsgerecht, wordt verplicht tot het voorschieten der tot zijne werking noodige fondsen, is slechts de bekrachtiging der thans geldende administratieve regeling en een gevolg der wet op de rekenplichtigheid van den Staat, krachtens dewelke aanvaarde en bewezen dienst wordt vergoed.

Het huishoudelijk reglement zal de gevallen voorzien, waarin het verzoeningsbureel en de bevoegde kamer dringend dienen te worden opgeroepen, daar het geschil zeer spoedig, zelfs onmiddellijk moet worden beslecht, zoo men groote schade voor partijen wil vermijden. Zoo, zal de dringende oproeping steeds worden voorzien inzake geschillen tusschen reeders en zeelieden of visschers. De omstandigheden immers vergen bij de meeste dier geschillen een buitengewoon spoedige beslechting (art. 100).

Bij het huishoudelijk reglement wordt de lijst gevoegd van de gevallen waarin de in artikel 34 vermelde regelen dienen toegepast.

Daar het huishoudelijk reglement met haar bijlagen slechts na goedkeuring bij koninklijk besluit in werking treden, zoo zal het de Regeering vrij staan in voorkomend geval omtrent bovenvermelde aangelegenheden bepalingen bij te voegen of aan te vullen.

Gelijk in de memorie van toelichting werd uitgelegd, bevat het nieuw artikel 102 al de bepalingen in het wetsontwerp, omtrent het opmaken en het herzien der kiezerslijsten, behouden.

De bij artikel 103 voorgedragen wetstekst houdt dat ieder arbeidsgerecht om de *zes jaar* wordt vernieuwd.

De bij de thans geldende wet (art. 138) evenals bij de twee vorige wetten voorgeschreven vernieuwing, *per helft*, om *de drie jaar*, had ten doel het voortduren van de eenheid van inzicht bij de beslissingen te waarborgen, in geval de uittredende leden niet mochten worden herkozen. Bij vernieuwing slechts *per helft*, achtte men dat de aanblijvende leden volstonden om

afbreking der overleveringen te voorkomen zelfs al waren al de nieuw-gekozenen volstrekt onervaren. Voor bedoelde afbreking hoeft men niet meer te vreezen sedert de invoering der evenredige vertegenwoordiging, waarbij de meest invloedrijke, over het grootst aantal zetels beschikkende kiezersgroep niet meer plotseling kan uitvallen. Doordien bij evenredige vertegenwoordiging de overgang geleidelijk afloopt, zoo maakt ze gedeeltelijke vernieuwing nutteloos en laat ze toe, om de zes jaar, de gerechten heel te vernieuwen.

Onnoodig overigens te zeggen dat enkel de mandaten der arbeidsrechters worden vernieuwd en dat het onnoodig is bij iedere verkiezing den rechtskundigen bijzitter opnieuw te benoemen.

De in de artikelen 167 tot 175 der thans geldende wet voorkomende bepalingen omtrent de evenredige vertegenwoordiging, komen in het nieuw wetsontwerp voor onder de nummers 107 tot 114, ter uitzondering der bepalingen van artikel 173, die dienen geschrapt. Het schrappen dier bepalingen van artikel 173 alsmede de voorgedragen wijziging en schrapping van zinsnedeu in de andere artikels omtrent de evenredige vertegenwoordiging, zijn het logisch gevolg der voordracht de verkiesbaren niet meer naar hun bedrijf of beroep in te deelen.

De artikels 116 tot 123 van het wetsontwerp komen overeen met de artikels 102 tot 106 der thans geldende wet en betreffen de hoogere arbeidsgerechten.

Voortaan is een vast getal van zes hoogere arbeidsrechters per kamer niet meer vereischt. Om de kosten te verminderen kan het tot vier teruggebracht worden.

Artikel 118 bepaalt de wijze van verkiezing der hoogere arbeidsrechters: krachtens de thans geldende wet worden die gekozen onder de leden der lagere arbeidsgerechten. Dit stelsel levert bezwaren op daar het niet aan gaat een arbeidsrechter in appel te laten zitten over een zaak, aan welker berechting hij in eersten aanleg heeft deel genomen. Daar het getal der hoogere arbeidsrechters zeer gering is en daar er vaak wegens belet, afwezig blijven, zoo kwam het meermaals voor dat het hoogere arbeidsgerecht niet kon worden samengesteld en men er toe verplicht was de zaak tot een volgende zitting te verdagen. Om daarin te verhelpen, bepaalt de nieuwe wets tekst dat de hoogere arbeidsrechters uit de kiesbaren voor de lagere gerechten, *ter uitzondering van de leden daarvan*, zullen worden gekozen.

Wat de voorzitting in de hoogere arbeidsgerechten betreft, voert het wetsontwerp de onderlinge afwisseling niet in zooals voor de lagere gerechten, maar het sterkt er toe aan de gewezen ondervoorzitters de gelegenheid te verschaffen in meer gevallen voor te zitten en alzoo de gewenschte ervaring op te doen. Iedere kamer van een hooger arbeidsgerecht zal dus een eigen voorzitter hebben, er mee belast de debatten te leiden bij de behandeling der haar onderworpen geschillen, de processtukken en vonnissen te onderteekenen. Een dezer, door den Koning daartoe te benoemen, vervult daarenboven het ambt van gerechtsvoorzitter. In deze nieuwe kwaliteit, zal hij hooger gezag voeren over den algemeenen gang der instelling, voor degelijke inrichting en werking der griffiediensten waken, betaal- en verantwoordingsstukken onderteekenen, enz. De voorzitters van het gerecht en kamer zijn overigens wettelijk er toe verplicht, in voorkomend geval, elkaar te vervangen.

Iedere kamer van een hooger arbeidsgerecht zetelt geldig, wanneer de voorzitter en twee leden tegenwoordig zijn (art. 122). De thans geldende

wet vergt de tegenwoordigheid van zes leden : doch de ervaring heeft er van laten blijken dat dit stelsel in meer dan een geval, terechtzitting heeft onmogelijk gemaakt. Vele hogere arbeidsrechters wonen vrij ver van de gemeente, waarin het gerecht zijn zetel heeft en kunnen zich, op het laatste oogenblik in de onmogelijkheid bevinden de zitting bij te wonen. Vandaar uitstel, vertraging en kosten, die dienen vermeden. Naar dit wetsontwerp worden de vier of zes leden der kamer evenals vroeger, telkens ter terechtzitting opgeroepen, maar voortaan zal het arbeidsgerecht geldig zijn samengesteld, wanneer *twee* leden tegenwoordig zijn. Het is overigens wel verstaan dat alle opgeroepen leden, welke ter zitting tegenwoordig zijn, aanspraak mogen maken op uitbetaling van presentiegeld en op vergoeding van verplaatsingskosten, zelfs die welke ter herstelling van de gelijkheid tusschen beide groepen van meebeslissende stem mochten zijn verstoken.

Ten einde een spoedige afdoening der zaken te waarborgen, bepaalt alinea 5 van artikel 122 dat het vonnis binnen de maand dient gewezen. Tevens draagt het het opstellen er van aan den voorzitter op. Laatst vermelde bepaling wordt ingegeven door de overwegingen omtrent artikel 76, dat den rechtskundigen bijzitter er toe verplicht de minuten der door de lagere arbeidsgerechten gewezen vonnissen, op te maken.

Aan de hogere arbeidsrechters zal een presentiegeld worden uitbetaald van 15 frank per terechtzitting, zijnde 5 frank meer dan het bedrag van het presentiegeld der lagere arbeidsrechters (artikel 123). Het lijkt immers normaal een hogere bezoldiging te verleenen voor diensten door leden van een hooger gerecht bewezen.

Bij de eindalinea van artikel 124 wordt aan den Koning macht geschonken tot wijziging der ingetreden mandaten en der mandaten, die zullen worden verleend bij de algemeene hernieuwing der arbeidsgerechten volgens de beginselen van dit ontwerp. Die bepaling heeft uitsluitend ten doel de toepassing te verzekeren der eerste alinea van artikel 102, waarbij wordt bepaald dat de kiezerslijsten voor de arbeidsgerechten dienen opgemaakt en herzien terzelfder tijd als die voor Parlement, provincie- en gemeenteraad.

Wegens de geringe werkzaamheid der hogere arbeidsgerechten te Antwerpen, Bergen, Brugge en Namen heeft de Regeering er toe besloten u opheffing dier gerechten voor te stellen; dat zou voor den Staat en voor de betrokken provinciën een niet te misprijzen bezuiniging zijn (art. 125).

Ten slotte wordt artikel 126 gebillijkt door het feit dat, bij het opmaken van het ontwerp van begrooting voor het dienstjaar 1923, om bezuinigingsredenen geen speciaal krediet werd uitgetrokken met het oog op de formaliteiten in verband met de kiesverrichtingen, formaliteiten, die op dat oogenblik nog heel problematisch leken te zijn. De bedoelde onmisbare kredieten dienen dus op de nieuwe begrooting uitgetrokken met het oog op de verkiezingen, die in den loop van het beschouwd jaar, naar heel nieuwe grondslagen zouden kunnen plaats vinden.

De Minister van Nijverheid en Arbeid,

R. MOYERSOEN.